

**КОНСОЛІДАЦІЯ
ДЕМОКРАТИЧНОГО
СУСПІЛЬСТВА В ІСПАНІЇ
(1982–1996 рр.)**

Годлевська В.Ю.

**Консолідація демократичного
суспільства в Іспанії (1982–1996 рр.). –
Вінниця: ВНТУ, 2013. – 412 с.**

Українське сьогодні й ті процеси, які відбуваються у світі, щоразу демонструють, наскільки у своєму різноманітті народи та країни є близькими – у дедалі тісніших взаємозв'язках і залежностях, у перебудовах планетарного характеру й безпосередніх питаннях, які щоденно вирішує людина. І певне опертя, природно, відшуковується у всьому попередньому розвитку, досвіді власному й інших, у сучасному моменті. У цьому контексті цікавою є монографія української дослідниці Валентини Годлевської, яка вийшла

торік, привернувши увагу як фахівців-іспаністів, так і всіх, хто цікавиться цією країною.

Звісно, в українця сьогодні з Іспанією пов'язано чимало асоціацій: від середземноморського відпочинку, кухні, кориди й фламенко до футбольних фанів і тисяч наших заробітчан, які нині складають уже чималу діаспору. Якщо поцікавитися думкою тих, кого вабить історія, можна почути про іберійців, маврів, громадянську війну 1936–1939 рр. і режим Ф.Франко та, власне, про сучасну Іспанію – члена Європейського Союзу. А ось як удалося країні, котра мала свою доволі непросту історію, сягнути того, що нині називаємо успіхом і чи таким безхмарним він є зараз, означити можуть одиниці.

Якщо звернутись до історіографії, побачимо, що іспаністика в Україні тільки набирає ходу. Благо, що у цьому напрямі продовжують працювати такі метри вітчизняної історичної науки, як, наприклад, О.Іваницька, і далі плідно координує роботу, створює благодатну атмосферу у плані сприяння молодим всесвітникам знань фахівець С.Віднянський. До слова, В.Годлевська відома своїми працями з історії Іспанії, зокрема монографією «Перехід від авторитаризму до демократичного суспільства в Іспанії (1960–1982 рр.)» (Вінниця, 2009 р.), захистила кандидатську дисертацію під керівництвом уже згаданої О.Іваницької та зараз працює над докторською, а науковим консультантом є С.Віднянський. Він і відповідальний редактор названої монографії. Тож вибір теми дослідження, яка представляє неоране поле пізнання як для пересічного громадянина, так і для фахівця, виправданий та актуальний.

Посилюється значимість книги одвічним питанням і пошуком відповіді: як жити краще? Який тип влади забезпечить людині (і чи може він у принципі це зробити?) ті базові вимоги й цінності, що їх вона потребує. Це стосується й

держави. За яких умов її громадяни можуть якнайповніше виявити свої потенційні можливості, і чи здійснений цей шлях «ще далі», як кажуть іспанці, у мирному полі та співпраці з іншими.

Особливо гостро ці питання стоять перед Україною. Знову й знову говоримо про демократію, правове суспільство, реформи, Європейський Союз. Звертаємо погляд, окрім власного, на досвід інших країн, які торували свій шлях консолідації демократичного суспільства. Серед них – Іспанія. Власне цьому й присвячено монографію. На це вказує сама авторка словами голови іспанського уряду 1990-х рр. Ф.Гонсалеса: «Якщо наш досвід може стати в нагоді для деяких країн Східної Європи, це дуже добре. І ми готові співпрацювати з ними. Навіть якщо точок збігу не так уже й багато» (с.7). Цих точок у реаліях сучасного інформаційно-глобалізаційного суспільства стає дедалі більше.

Власне, як видно уже з назви праці та її структури, ідеться про досвід трансформації іспанського суспільства в демократичне. Загалом композиція дослідження включає спектр політичного, економічного, соціального, культурного буття Іспанії 1982–1996 рр. Часу, коли при владі перебувала Іспанська соціалістична робітничка партія, уряд якої і призвів до значних перетворень у Королівстві Іспанія, котрі дозволили цій країні стати високорозвинутою. Так, за чотирнадцять років було реформовано основні державні інститути, завершено автономізацію Іспанії, проведено реіндустріалізацію, яка змогла поліпшити стан іспанської економіки, відбулася модернізація сільськогосподарського сектору, суттєвих змін зазнало соціальне забезпечення, сфера охорони здоров'я та система освіти. Значні кроки було зроблено в напрямі розвитку та поширення іспанської культури (с.317).

В.Годлевська розкриває, які заходи здійснювались у країні. Додаючи, що «тривале перебування соціалістів при владі так чи інакше призвело до проявів зловживання владою. Звідси – корупційні скандали, перебільшення владних повноважень у боротьбі з тероризмом» (с.317). Це наводить на думку про схожість проблем перед країнами, які обирають демократичний шлях розвитку, а з іншого боку – свідчить про певну об'єктивність авторки, котра намагається розглядати процеси в їх цілісності. Щоправда, певне замилювання країною дещо таки дається взнаки.

Звісно, насамперед привертає увагу історіографія та джерельна база дослідження. Історіографічний огляд подається цікаво. Авторка аналізує здобутки іспанської та російської, а також української історіографій. Констатує, що «незважаючи на значний зарубіжний науковий доробок, вітчизняна іспаністика є відносно молодою. В українській історичній науці відсутні комплексні дослідження з історії Іспанії досліджуваного періоду» (с.43). Тож пропонуючи власне, будує його на основі комплексу джерел, котрі класифікує як: 1) документи юридичного та політичного характеру; 2) статті, промови, інтерв'ю керівників держави й політичних діячів; 3) офіційні статистичні матеріали; 4) іспанська періодика; 5) твори літератури та мистецтва (с.43). Зауважимо, що більшість їх уводиться до наукового обігу вперше. У праці використано понад 300 законодавчих актів. Опрацьовано офіційні видання.

Повнота досліджень названих документів може бути різною, про що відверто говорить сама авторка, називаючи й певні причини. Наприклад, складність роботи з текстами законодавчих актів, пов'язана з регіональними мовами (с.50). Однак прагнення залучити до праці широке коло джерел можна тільки вітати. Такий підхід дозволяє розкрити доволі непрості питання суспільного розвитку країни.

Кожна складова книги, як і частинка державного буття та розвитку країни, викликає певні роздуми, знаходить свого читача. Назви розділів віддзеркалюють питання, що їх висвітлює авторка: основні державні інститути в умовах утвердження демократії, формування партійної та виборчої систем, автономізм, консолідація демократії та проблема державної безпеки; модернізація промисловості, трансформація сільського господарства, реформування фінансової системи, розвиток підприємництва, перетворення в туристичному секторі, еволюція трудових відносин, реформування системи соціального забезпечення, соціальна політика у сфері охорони здоров'я, освіти та науки, основні напрями розвитку літератури, тенденції перетворень в образотворчому мистецтві, особливості розвитку театрального мистецтва, становлення нового кіно й т.ін.

Іспанія – оригінальна країна. Тут співіснують конституційна монархія та парламентська демократія. Як пише дослідниця: «У ході консолідації демократичної політичної системи відбулося поступове зниження ролі монархії, що зумовило висунення на перший план таких інститутів, як уряд, політичні партії, від яких залежало прийняття політичних рішень. Але інститут монархії не перетворився на другорядне утворення. Монархія стала символом і інструментом інтеграції іспанської нації» (с.317). Указує авторка й на роль парламенту, поміркованої багатопартійності, судових інституцій, ЗМІ, церкви, армії, поліції у житті суспільства. Зауважуючи при цьому, що конструктивна співпраця й політичний компроміс виявилися дієвими в іспанському соціумі останніх десятиліть минулого століття.

Викликає інтерес, як і наскільки було вирішено одну з базових проблем – автономії. В.Годлевська поетапно розглядає процес розв'язання національно-релігійного питання в інституційному плані, звертає увагу на конституцію 1978 р., зокрема два шляхи отримання автономного статусу: швидкий (ст.151) і повільний (ст.143). Зазначає, що у ході автономізації було збережено територіальну цілісність, єдині економічний простір та правове поле. Без цього були б неможливими консолідація демократії, суттєве економічне зростання, зміцнення міжнародного авторитету Іспанії. Великою заслугою властей стало збереження керованості процесом автономізації, надання автономії не перетворилося на неконтрольований розпад держави (с.129).

На початку праці, при аналізі літератури наводиться думка А. Ландабасо Ангуло та А.Коновалова, що історія конфлікту у Країні Басків повчальна, адже демонструє розмитість між поняттями «терорист» і «борець за свободу», «схильність до такого роду лукавства є подвійним стандартом» (с.22). Як уникати цих «стандартів», чи вдалося це Іспанії – питання залишається на порядку

денному. Власне з цього ряду й розгляд свободи як вибору, відповідальності та природної потреби людини, суспільства.

Демократизація суспільно-політичного життя може бути успішною за підкріплення досягненнями у соціально-економічній сфері. Цим питанням авторка присвятила два розділи свого дослідження. Цікаво, зауважує вона, що «іспанці – одна з найздоровіших націй у світі. У 2003 р. середній рівень життя склав 78,7 років (вік жінок склав 82,2 роки, чоловіків – 75,3). Це найвищий показник в усьому Європейському Союзі» (с.324–325). Чи то Середземномор'я, чи спосіб життя, чи реформи, які аналізує авторка, а чи весь комплекс причин сприяють цьому далеко не останньому показнику рівня життя населення країни.

Чимало уваги приділено розгляду стану культури означеного періоду. Вона, мов знаменита Саґрада-Фамілія в Барселоні, вибудовується століттями, вбираючи нові тенденції та настрої епохи й країни. А з іншого боку – цементуючи підвалини та цеглинки спільного іспанського дому. Дослідниця наводить чимало прізвищ, напрямів і шкіл, які найяскравіше заявили про себе в окресленому чотирнадцятилітті. Як наприклад, Каміло Хосе Села. Його творчість 1989 р. було відзначено Нобелівською премією «за виразну і потужну прозу, яка співчутливо та зворушливо змальовує людські слабкості» (с.273).

Аналізуючи плюси й мінуси реформ в Іспанії бачимо, наскільки вони виявлялися дієвими. Утім, монографія відкриває поле й для дискусії. І у цьому – її цінність. Читається текст легко, що дозволяє розширити коло читачів. Проте витримано й науковий стиль викладу матеріалу. Звичайно, на наш погляд, варто було б посилити фундамент дослідження методологією, котра практично відсутня як розділ.

Відзначаючи успіхи уряду Ф.Гонсалеса, чимало його рішень – не беззаперечні. Так, перебуваючи в опозиції, він виступав проти участі Іспанії в НАТО, але згодом сприяв вступу своєї країни до цієї організації (1982 р.). Підтримав війну в Перській затоці 1991 р., відправивши туди іспанський військовий контингент і надавши аеродроми для американських літаків. Водночас Іспанія вступила в ЄС (1986 р.), провела Олімпійські ігри в Барселоні (1992 р.), Всесвітню виставку у Севільї (1992 р.), що підняло її престиж на міжнародній арені. Власне розгляду міжнародної політики країни й зовнішнім впливам на розвиток іспанського суспільства бажано було приділити більше уваги.

Як відомо, дипломатичні відносини України з Іспанією встановлено 30 січня 1992 р., основні принципи міждержавних стосунків закладено в договорі про дружбу та співробітництво, підписаному в Мадриді 7 жовтня 1996 р. А українська заробітчанська тема залишається проблемною як в історіографії, так і в реаліях життя українців.

Говорячи про досягнення Іспанії варто виокремити спорт. І не лише найпопулярніший у цій країні футбол, а й інші види. А пишучи про культуру, слід посилити аспект мови й мов, пісні та танцю. «За співом пізнається птах», – одне з відомих іспанських прислів'їв, яке можна тлумачити як

у прямому, так і переносному значеннях. Загалом же авторка розглянула різні сфери державного буття 1982–1996 рр., наскрізно поєднані демократичними процесами у країні. Книга містить чимало цікавої інформації з різних складових життя Іспанії модерного часу. Звісно, монографія тільки виграла б, якби містила додатки: карти, світлини, список умовних скорочень тощо.

Попри ці побажання зацентруємо, що книга не може залишитися непоміченою для фахівців, студентів-істориків. Представлене дослідження спонукає до роздумів про демократію в контексті вже власної країни, історичної науки, і того гасла, яке веде Іспанію «ще далі». Адже, напевно, такими є закони життя. До цього ж варто дослухатися В.Годлевській, щоб і її робота мала гідне продовження.

Л.М.Алексієвець (Тернопіль)